

СЪВРЕМЕНЕН ПОГЛЕД ВЪРХУ ИСТОРИЯТА НА ПОЛИТИЧЕСКАТА ИКОНОМИЯ

Новата книга на доц. д-р Б. Велев¹ впечатлява с качествата на вещо осъществено в научното си историко-теоретично отражение изследване на един от най-важните периоди от еволюцията на икономическата наука, когато тя се развива във формат, известен с наименованието “политическа икономия”. Прецизното изпълнение на научната задача в книгата се допълва от нейните високи образователно-приложни качества, които я правят изключително подходяща за учебно пособие по фундаменталната дисциплина “История на икономическите теории”, изучавана във висшите икономически училища в България.

Заслуга на автора е, че на фона на съществуващите предразсъдъци и хаоса относно разбирането и смисловата употреба на понятието “политическа икономия”, неподходящо замествано и отъждествявано с “икономикс” и често смесвано с икономическата политика, държавното управление и други подобни, той успява да направи едновременно актуален и автентичен прочит на предметно-парадигмалния съдържателен обхват, в който исторически се слага и развива икономическата наука, дал основанието да се определя като политическа икономия.

Коректността на използвания проучвателен подход в значителна степен се дължи на придържането на историко-теоретичния анализ към кумулативно-еволюционния (бифуркационен) характер на развитие на политическата икономия, на което авторът подчинява структурата и съдържанието на изследването. Съставена от девет очерка, главно място в книгата се отнежда на историята на класическата политическа икономия от нейното възникване, установяване и еволюиране на примера на достиженията на най-значимите ѝ автори и школи.

В началната очеркова част предмет на анализа е преходът от меркантилизма към научното икономическо знание, направен от У. Пети в Англия. Тук авторът сполучливо очертава най-важните приноси на Пети относно прилаганата методология за търсене на “природата на нещата” и системата му от теоретични възгледи за стойността, работната заплата, рентата, цената на земята и парите, на основата на които той прави решителна крачка в посока към пренасяне на анализа от сферата на обръщението в сферата на производството. По този начин Пети полага началото на икономическата наука като такава в предметния формат, определящ я като политическа икономия.

Във втория очерк авторът откроява френския принос за класическата политическа икономия, направен във физиократическото учение на

---

¹ Боян Велев. Очерци по история на политическата икономия. С.: ИК - УНСС, 2011, 314 с.

школата на Фр. Кене. Въпреки феодалната ангажираност и аграрната ограниченост на физиократите в изложението на очерка аналитично се осмисля дедуктивното начало в тяхната методология и научната значимост на идеята за “естествения ред” на функциониране на икономическия организъм на обществото, където лесеферизмът (свободата на индивидуалното икономическо действие) се разбира като негов принцип. В същия контекст се отразяват възгледите на физиократите за източниците на общественото богатство и “чистия продукт”, търсени в производството, макар и само в земеделското. Анализира се изведеното на тази основа класическо понятие за капитала и първото в историята негово диференциране на основен и оборотен капитал. Като връх в научните достойнства на физиократите авторът убедително представя тяхната теория за възпроизводството, където на основата на гениалната “Икономическа таблица” на Кене се описва макроикономическият модел на функциониране на пазарно-капиталистическото стопанство.

Теоретичното повествование в третата очеркова тема е посветено на “богатия” свят на бащата на политическата икономия Адам Смит, като анализът доказва заслугата му да бъде признат за такъв. Смит възприема и творчески усвоява всичко най-добро от идеите на своите предшественици, преодолявайки техните слабости и заблуди. Той успява по-нататък да развие икономическата теория и да създаде една цялостна, макар и страдаща от дуализъм система от знания, превръщайки я окончателно в наука за “природата и причините” или обективните закони на производството, размяната и разпределението на общественото богатство. По такъв начин Смит задава за дълго предметно-парадигмалния обхват и насока на движение на икономическата наука.

В следващите три очерка авторът проследява именно постсмитианското развитие на политическата икономия с присъщите му както кумулативни, така и бифуркационни характеристики, което намира израз в особеностите на теориите на най-изтъкнатите последователи на Смит – Д. Рикардо, Т. Р. Малтус и Ж. Б. Сей. Така в очерка за Рикардо, който много точно е представен като теоретик на индустриалния период на капитализма в Англия от позицията на промишлената печалба, се изтъква неговият главен научен принос – сериозен опит да преодолее дуализма на Смит и да постави политическата икономия на монистичната основа на трудовата теория за стойността. В посветената на Малтус очеркова тема мястото му на особена фигура в класическата политическа икономия с подчертани аристократични пристрастия от позицията на поземлената рента се представя преди всичко с неговата фамозна теория за народонаселението. Подчертани са усилията на Малтус, противно на Рикардо и на основата на Смит, да разработи полиресурсно решение на теорията за стойността и в съответствие с това да обоснове сериозните си резерви относно идеала на икономическия либерализъм за безкризисното функ-

циониране на пазарната икономика, изповядван от почти цялата класика. В шестия очерк за Сей анализът ясно очертава следваната от него пазарна линия в развитието на политическата икономия, основаваща се на: плуралистичната теория за трите фактора на производството; теорията за ценността от полезността и пазарните условия на търсенето и предлагането; оптимистичната концепция за вътрешноприсъщата хармония на функциониране и развитие на пазарно-капиталистическата икономика, аргументирана с едноименния закон на Сей за реализацията.

С оглед да бъде адекватен на посткласическото движение на икономическото познание, в останалата част на изследването авторът отразява бифуркацията на политическата икономия в посока към социалното (социалистическото) и националното ѝ парадигмални направления. Първото се осветява в критиките на капитализма, но от различни социални позиции в теориите на П. Ж. Прудон и К. Маркс, които правилно - поради самостоятелното значение на Марксовата икономическа теория, не са структурирани последователно, а разделно съответно в седмия и деветия очерк. Второто направление за разлика от първото, опониращо не на капитализма, а на класическата методологична и теоретична парадигма, намира отражение в осмата очеркова тема.

В изложението, анализиращо творчеството на Прудон, той основателно се отнася като френски представител към групата на социалистически рикардисти, интерпретиращи опростенчески (индивидуалистично) трудовата теория за стойността на Рикардо. От такава трудово-древностокова социална позиция Прудон критикува капитализма, обявявайки го за несправедлив и експлоататорски с аргумента, че едрата частнокапиталистическа собственост във всичките ѝ форми е "кражба". На това основание, опирайки се на субективистичното си разбиране на Хегеловата диалектика, той разработва теоретичен проект за радикална реформа в размяната и кредита, с осъществяването на която при запазване на частностоковото производство ще се постигне равенство в размяната и разпределението според труда и съответно социалносправедливо общество.

В полето на осмия очерк е направена обстоятелствена историко-теоретична характеристика на концепцията за "националната" политическа икономия в най-автентичната ѝ версия на немската историческа школа. Авторът с научна вещина на анализа представя основните положения и постулати на тази школа през хода и етапите на нейното развитие, включващо възгледите и идеите на основополагащите ѝ предшественици А. Мюлер и Фр. Лист, теоретичните концепции на старата и новата историческа школа, както и тези на най-изявените представители на най-новата ѝ вълна.

Задачата на последния девети очерк се състои в аналитичното проследяване на социалната линия на развитие на политическата икономия в трактовката на "пролетарската" политическа икономия на К.

Маркс. При изпълнението ѝ, направено на сериозно научно равнище, авторът очертава особеностите на приложената методология в теорията на Маркс, основаваща се на материалистичното разбиране на диалектиката на Хегел, извежда Марксовото понятие за предмета на политическата икономия, откроява неговия принос в развитието на трудовата теория за стойността с учението му за двоякия характер на труда, както и изяснява възловата за политическата икономия на Маркс теория за капитала и принадлежната стойност, с което се показва експлоататорският характер на първоосновата на капиталистическия доход. За отбелязване е, че Марксовата политическа икономия се третира от автора като една обоснована критика на капиталистическия начин на производство, размяна, разпределение и потребление на богатството, подчиняващи се на закона за принадлежната стойност.

В цялост книгата представлява широкообхватен проект, заслужаващ висока оценка за неговите научни и образователни качества в структурен и съдържателен план, което я прави полезно познавателно четиво както за изследователите, преподавателите и студентите, така и за всички проявяващи интерес към развитието на икономическата наука.

Доц. д-р Алла Кирова